

Buvik-konflikten

Av Jørund Leraan – Teksten er skrevet i forbindelse med oppsetningen av teaterstykket
Skottet i Buvika i 2008

Det har vært mange arbeidskonflikter i Norge, men bare én har krevd liv: Buvik-konflikten i 1913. Under streiken ved Pienes mølle ble sekretæren i fagforeninga skutt av en streikebryter.

Slik nådde Buvik-konflikten sitt dramatiske klimaks 20. september 1913. Beretningen om streiken ved Pienemølla er et av de mest dramatiske kapitler i norsk fagbevegelses historie. Streiken startet 27. mars 1913, bare ti måneder etter at Møllearbeidernes Forening ble stiftet. Bakgrunnen for konflikten lå i de krav som fagforeningen fremmet, om bedre lønns- og arbeidsvilkår. Disse kravene ble i første omgang blankt avvist av bedriftens ledelse.

Kravene som utløste streiken ble enstemmig vedtatt på et medlemsmøte i foreningen 8. desember 1912. Møllearbeiderne krevde et ukentlig tillegg på kr. 4,50 for samtlige arbeidere i bedriften, og en nybegynnerlønn på 20 kroner i uka. Videre 57 timers ukentlig arbeidstid, mot 60 timer før. Dessuten åtte dagers ferie for dem som hadde vært ansatt i minst ett år. På medlemsmøtet deltok også formannen i Norsk Arbeidsmandsforbunds stedlige styre i Trondheim, Elias Volan. Ifølge protokollen ga han møllearbeiderne "*opplysninger og raad om streiker og deslige*".

Til streik

På nyåret i 1913 startet forhandlingene mellom foreningen og bedriften. Men bedriften ville på langt nær innfri arbeidernes krav. På et medlemsmøte 25. februar ble et tilbud fra bedriften enstemmig forkastet. På et styremøte i foreningen 11. mars ble streiken vedtatt. Elias Volan deltok også nå, og han refererte et telegram fra forbundet om at plassene kunne sies opp. Det ble da enstemmig vedtatt å si opp plassene fra 12. mars; og fra 27. mars gikk de 35 møllearbeiderne til streik. Men ledelsen i bedriften lot seg ikke knekke av dette. De vervet streikebrytere slik at mølla kunne holdes i gang selv om de faste arbeiderne hadde gått ut i en lovlig konflikt. I starten var stemningen blant de streikende rolig og optimistisk. Men streikebidraget var lite, og etter hvert ble streiken en prøvelsens tid for møllearbeiderne.

Elias Volan oppholdt seg mye i Buvika under streiken. En annen kjent skikkelse i trøndersk arbeiderbevegelse, Anton Kalvø, besøkte også Buvika mye i denne tida. Han var sekretær i Arbeidsmandsforbundets avdeling i Trondheim. Etter at streiken hadde vart i en måned ble forhandlingene gjenopptatt, og 2. mai kom man fram til en overenskomst om lønningene og arbeidstiden. I denne ble fagforeningens opprinnelige krav i store trekk innfridd.

Streikebrytere

Men da møllearbeiderne skulle gjenoppta arbeidet, dukket et nytt stridsspørsmål opp. De fagorganiserte satte fram et krav av stor prinsipiell betydning: Alle streikebrytere skulle avskjediges, og i fremtiden skulle bare organiserte arbeidere antas ved bedriften. Dette kravet

ble imidlertid blankt avvist fra bedriftens side. Brukseier Piene ville ikke ta inn igjen alle som hadde vært i streik; derimot beholdt han én streikebryter.

Dermed vedtok de 37 organiserte arbeiderne streik på nytt, og fra nå av var det spørsmålet om streikebryterne som sto i forgrunnen. Piene klarte å skaffe seg tilstrekkelig med streikebrytere, slik at mølla kunne drives omtrent som normalt. I bygda ble det etter hvert en svært opphisset stemning, der fronten gikk mellom de streikende og streikebryterne. En del av streikebryterne ble bevæpnet med pistoler som ledelsen ved mølla skaffet dem. Utover sommeren og høsten opptrådte streikebryterne stadig mer utfordrende - bl.a. ved å drive skyteøvelser på kveldstid.

Skuddene

Så en lørdagskveld, kalenderen viste 20. september, skjedde tragedien. Marius Folstad, som var sekretær i Mølllearbeidernes Forening, satt denne kvelden hjemme sammen med sin far Peder, samt arbeidskameratene Anders Saltnessand og John Kvernberg. Folstads hus lå like ved veien - bare et par-tre hundre meter fra mølla.

I Trondheims-avisa Avisa "Ny Tid" kunne man lese om dette: *"Karene drakk kaffe, men gikk etter hvert over til karsk. Marius drakk imidlertid bare kaffe, han var avholdsmann. Klokketiden hadde passert 23 da Peder Folstad sa god natt og gikk for å legge seg. Men først gikk han ut en tur, og fikk da se tre menn som sto et stykke bortenfor huset. Det var tre streikebrytere. Marius og de to kameratene kom også ut, og gikk mot streikebryterne. Da de var kommet nesten bort til dem lød to pistolskudd i rask rekkefølge, og man hørte noen rope. Marius Folstad var truffet i hjertet, og lå død på bakken".*

Ble frikjent

Det var en av streikebryterne, Alf Egset fra Leinstrand, som hadde skutt Marius Folstad på kloss hold. Han ble i løpet av natta arrestert. Egset hevdet at han var blitt overfalt, og at han handlet i nødverge. Det var imidlertid flere øyenvitner til hendelsen, og de avviste denne forklaringen. Vitnene hevdet at Folstad ble skutt ned uten videre - på kloss hold. Og verken Folstad eller kameratene hans var bevæpnet. Etter to døgn i arresten ble Egset satt fri, da brukseier Piene betalte 500 kroner i kausjon for ham. På den annen side måtte lensmannen, etter sterkt press fra Elias Volan, ta pistolene fra streikebryterne.

Ved rettssaken i mars 1914 fikk Egset rettens medhold i at han hadde handlet i nødverge, og han ble derfor frikjent. Senere fikk han penger av Piene slik at han kunne emigrere til Amerika. Fra fagbevegelsen ble påtalemakten og lagmannsrettens behandling av denne saken sterkt kritisert - og karakterisert som en klassesdom og rettsskandale. Og i Buvika var det svært sterke reaksjoner mot frifinnelsen av Egset.

Storslått gravferd

Arbeidsfolket i Buvika var naturligvis tynget av sorg etter den tragiske hendelsen ved mølla. Gravferden ble en manifestasjon av samholdet mellom arbeiderne, og av fagbevegelsens voksende makt. Det kom fire dampskip fra Trondheim og et fra Orkdalen, alle fullsatt av

arbeidere som skulle delta i gravferden. Ifølge avisene Nidaros og Ny Tid var det 3000 - 4000 mennesker som fulgte den avholdte fagforeningssekretæren til graven.

Streiken i Buvika var i utgangspunktet en liten konflikt, men med den tragiske hendelsen 20. september 1913 fikk den en ny dimensjon. Konflikten må også vurderes i lys av situasjonen i norsk fagbevegelse den gang, da den såkalte Fagopposisjonen vokste frem under sin leder Martin Tranmæl.

I "Trondheimsresolusjonen" av 1911 krevde Tranmæl & co. en omlegging av fagorganisasjonen i revolusjonær retning: En skjerpelse av klassekampen med innføring av våpen som boikott, sabotasje og obstruksjon. Målet var arbeidernes overtakelse av samfunnsmakten, og den sosialistiske staten.

Skyldte på Tranmæl

Buvik-streiken hadde altså et rent lokalt utgangspunkt, men de streikende hadde god kontakt med Fagopposisjonen. Og Mølllearbeidernes Forening var tilsluttet Norsk Arbeidsmandsforbund - det forbundet der "Den nye retning" seiret først. Dette er bakgrunnen for at streiken utviklet seg til en konflikt med store dimensjoner. Fra borgerlig hold var det nok meningen å utnytte Buvik-konflikten til å rette et slag mot den revolusjonære retning i fagbevegelsen.

Den borgerlige pressen stilte seg straks på streikebryternes side, og tok Egsets parti i rettssaken. Elias Volan ble sterkt angrepet, særlig fordi det var han som presset lensmannen til å avvæpne streikebryterne. Men fremfor alt rettet skytset seg mot lederen for Fagopposisjonen, Martin Tranmæl. For eksempel mente Aftenposten at Tranmæl indirekte var skyldig i Folstads død, og skrev: *"Det drypper blod av dine hender, Tranmæl"*.

Effektiv boikott

Skjebnen til Marius Folstad utløste en bred sympatibevegelse til fordel for de streikende arbeiderne, som på sin side organiserte en boikott av melet fra Pienes mølle. Og streiken fortsatte. Etter hvert ble det forhandlinger igjen, men uten at man kom til enighet lokalt. Forhandlingene ble nå brakt opp på et høyere plan, med LO's landsstyre og Riksmeglingsmannen som sentrale aktører.

I januar 1914 truet Arbeidsgiverforeningen med stor-lockout. Riksmeglingsmann Heftye og LO-formann Ole. O. Lian dro til Buvika for å overtale de streikende til å gå med på et kompromiss. Dette gikk ut på at de streikende skulle tas inn i tre etapper - samtidig skulle en del av streikebryterne få ortsette på mølla. Etter sterkt press, særlig fra LO-formannen, ikke mølllearbeiderne med på dette. Det var bare de 37 streikende som skulle stemme over forslaget - og de vegret seg naturligvis for å utløse en stor-lockout.

Meglingsforslaget ble altså godtatt, trass i at det ikke helt ut imøtekom arbeidernes krav om å avskjedige streikebryterne. Det endte med at kun én streikebryter fikk beholde jobben på mølla. 14. januar 1914 ble arbeidet gjenopptatt. Streiken hadde da vart i 45 uker. Arbeiderne hadde vunnet fram med sine krav om bedre lønns- og arbeidsforhold. Men det hadde kostet mye. Og den absolutt største kostnaden var livet til Marius Folstad.